

Szilasi László

A HAJNALI SZARVAS

(*utólagos előtanulmány egy regényhez*)

„ha hányok az édestől és izzadok a sóstól”
(Quimby: *Halleluja*)

Pontosan úgy van, ahogy beszélük: a nagy magyar alföld Keserűkút nevű kis településén tényleg a *Keserű-kút* nevű káefté működteti az egyetlen tisztességes benzinkutat. Azt mondták, menjünk el odáig az országúton, aztán az első földúton, nem lehet eltéveszteni, forduljunk le balra. Elmentünk, lefordultunk, és százötven méter múlva, a száraz, mély homokban valóban ott állt a magányos tanya, nem tévesztettük el.

Saabok, Volvók, két tök egyforma, fekete Nissan Navara, továbbá egy szarvasos Volga meg egy dupla tankos, éjkék Jaguar Sovereign, cirka 1983-ból. Beálltunk közéjük az exanyósom agyonkímélt Corollájával. Ötvenéves születésnapra jöttünk, a meghívónkon kívül nem ismertünk a társaságból senkit.

Józsi, az ünnepelt, a helyi tévész főkönyvelője, de volt már elnök is, kicsit mintha zavarban lenne. A kertkapuban áll. Irigylésre méltóan jól konzervált, hájtalan-pocaktalan, meglepően magas férfitest, s hozzá olyan arc, amin csak az idő talált fogást, az alkohol meg a gyilkos vörös húsok nem. Kopott Adidas Universal, agyonmosott Columbia rövidnadrág, köztük precízen definiált, szőrtelen, barna vádlik, hozzájuk pedig egy *Welcome Twin Peaks!* feliratú galléros póló olaszkékből, hogy menjen a szeme színéhez. Kisfiús mosoly, kellemes modor, ismeretlen eredetű, nagyvilági *grandezza*, s mellette, egy közepes méretű, gyalult faasztalon, az ezüstköntös üvegekben meg a jegesre hűtött kis poharakban annyi méregdrága tömény, hogy annak az árából akár a Corollánkat is megvehették volna, de legalább kétszer. Örül nagyon a Ballantinesnak, az a kedvence, gyermeki örömmel illeszti be a szögletes palackot a vendégváró üteg belsejébe, iszom veletek egy pohárkával, köszönöm, hogy eljöttetek olyan messziről.

A szakácsok három tűznél dolgoznak. Az egyik fölött egy komplett süldőt forgat a rúdon a bajai piacon vett posztszovjet villanymotor.

Bértanya: a tulaj nagyon ki akar tenni magáért, falusi turizmus esetében a vendég a reklámhordozó, ezek meg itt elvihetik az ő jó hírét Kecskemétig, Szentesig, Békéscsabáig vagy akár egészen a magas székesfővárosig, szarok én az internetre, édes öregem. Kihalásunk magunknak két búzasört az egyik hűtőládából, aztán csöndben tanulmányozzuk, antropológiailag, hogy így ötven körül miként mulat a generációfüggetlen nyári alkonyatban a lokális elitértelmiség, a helyi fináncarisztokrácia meg a tágas és stabil ősbaráti kör.

Kilenckor meggyújtják a fáklyákat.

Frusztrál, hogy a társaság tagjaihoz képest én csóró vagyok, megpróbálom hát őket lenézni. De ahogy hallgatom a *Halleluját*, ahogy elnézem a Quimby zenéjére táncoló testeket, a derűs, lendületes öniróniát az alig-alig izzadó arcokon, a fővárosból hazatért egyetemista gyerekek könnyen integrálódó, laza fűvű természetességét, vagy azt a tréfás, tiszteletteljes gyöngédséget, ahogyan itt a nagyon öregekkel bánnak, ahogy szép lassan feltárul, hogy ezek tényleg harminc, negyven, ötven, száz éve ismerik egymást, és képesek voltak kapcsolataikat mégis megőrizni elevennek, ahogy apránként kiderül, hogy igazán szeretik a munkájukat, és tényleg az van, hogy ezzel a munkával képesek voltak hosszú időre megmenteni egy olyan istenhátamögötti helyet, amelynek minden józan számítás szerint már réges-rég el kellett volna néptelenednie, ki kellett volna hálnia, el kellett volna mindörökre tűnnie erről a szomorú sívóhomokról, ahogy figyelem, hogy amennyire szeretnek, pontosan annyira tudnak is enni meg inni, hogy órák alatt sem zabálják magukat mozgásképtelen, városi fingógéppé, nem isszák magukat csumarészegre, nem kezdenek el magányosan filozofálni, ülve hányni vagy közösen baszni, hanem a saját, öregedő testükkel, alázatosan és következetesen színre viszik azt a különös, szabályozott energiát, fékezett tüzet, decens dinamikát, amiről eddig azt gondoltam, valójában sohase is létezett, vagy már réges-rég kihalt – szóval, ahogy nézem őket, éjfél felé csöndben megemelem Józsi előtt bézbólsapkámat, és beismerem nekik nagyon halkan, hogy meg ne hallják: én is nagyon igyekeztem, de ez bizony nektek sokkal jobban sikerült, fiúkák.

Hajnal egykor adják át az ajándékokat. Józsi 1959-ben, percre akkor született. Megöleli, megcsókolja a picike öregasszonyt, kímélve szorítja cintányértól páncélos ölébe.

A tanya háta mögött száz négyzetméteres katonai sátorponyvára halmozták föl ugyanis nagy titokban az ajándékokat. A kerti garnitú-

rák és antik bútorok, szobormásolatok és ezüstékszerek, régi könyvek és vadi új bakelitlemezek, láda borok és biciklik, a komplett dob-szerkő és a távirányítós helikopter, a ketrecnyi nyúl és a felújított Velorex között alig vettem észre a képet.

Fekete-fehér fotó volt, keskenyfilmről nagyították fel egészen az A3-as méretig, aztán vékony üveget tettek rá, belefoglalták egy könnyű, tompafekete alumíniumkeretbe, írtak rá valami nagyon vicces, síró-szerelmeset azzal a méregdrága, párizsi rúzzsal, s odaállították csöndben a finom, nehéz, szecessziós Singer-talpra – annak az édes Józsinak. Nem derült ki később sem, hogy ki volt a kegyetlen ajándékozó. Először igazából nem is látom, mi van a képen, olyan nagyon emlékeztet egy még régebbi másikra.

Az a másik kép, ami ezt a jelenlegit egyelőre szívósan eltakarja, egy számomra ismeretlen New York-i utca 1270-es számú háza előtt készült, 1974 augusztusának legelején. A háttérben vékony, függőleges sáv csak az ég, sérült és teljesen jelentéktelen mellékszál a bal felső sarokban. *Stetson Hair, Camera Barn, Nelson Building*: a húszas évek stílustalan stílusában épült középmagas házakon kortalanok a feliratok. A háttér jelentéktelen járókelői csereszabatos bérabszolgák, munkába totyognak vagy onnan jöttek éppen el. Előttük két megkésett hippi; ők nagyon nem gondolnák, hogy így lenne, de bizonyos értelemben ők is csereszabatosak. Az egyik fehér csuklyás pólót hord, s hozzá olyan frizurát, amit ma már csak a Bundesliga II-ben viselnek, ott is csak önróniából, a másik pedig úgy érezte, hogy a farmerba tűrt póló és a vékony bőrkabát közé indulás előtt feltétlenül be kell illesztenie még egy hosszúra eresztett, vékony, pöttyös kendőt is, plusz mikrofonfej és légy-napszemüveg. Előttük viszont három huszonöt év körüli férfi, három végre valóban különös muki, nyilvánvalóan ők az igazi főszereplők. A bal oldali zakót visel, széles reverrel, nyitott nyakú, vasalt inggel. Boglyahaját kicsit kifésülte reggel a homlokából, így jól látható, hogy törekeny, önfeledt mosolya fölött lebegő, szégyenlős bajusza alig erősebb, mint a szemöldöke. Őt én európainak gondolnám, s igazam is lenne. A jobb oldali azonban biztosan amerikai, valahonnan a közép-nyugatról jöhetett az egyetemre, aztán meg itt ragadt, és most kicsit hasonlít a korai William Devane-re. Farmerdzseki, kopott nyakú ing, táskák szíjai keresztül-kasul a mellén, hetyke simléder. Tapasztaltabb, ravaszabb, cinikusabb figura, mint az európai, de most ő is veszettül lelkes. Inkább figyel, mint mosolyog, de azért a bal orcáján neki sem mindig ennyire karak-

teres az a híres nevetőránc, amire – bőrük színétől függetlenül – olyan nagyon buknak éjjelente a könnyű New York-i macák. Mindketten a középső legényre figyelnek. Aki nyilvánvalóan futóbolond. Bőrdzseki, valami kis vidéki egyetem egyenpólója, meg egy különös, drága holmikkal teletömött jutazsák. Neki nem kell ügyelnie a megjelenésére egyáltalán. Szellemi vezér, szent őrült, a vállalkozás motorja. Maga elé néz, olyasvalamit vizsgál és épít magában, amit rajta kívül egyelőre senki se lát. Nagyon készül valamire, és végre is fogja hajtani azt a valamit, a másik kettő pedig segíteni fog neki. Manapság nulla perc alatt levadásznak őket a térfigyelő kamerák, tán még le is lőnék. S lássuk be: teljes joggal. A három kis muki ugyanis néhány nappal később, egy zsúfolt, Hudson-parti estén, csereszabatosra maszkírozva, gond nélkül bejut a Világkereskedelmi Központ tornyaiba. Lifttel felmennek a legfelső emeletre, elbújnak a tetőn, megvárják, amíg az épület kiürül, majd a biztonsági őroket kijátszva átlőnek – csavart tollazású, precíziós darab, finom, francia kézimunka – egy nyílveszszőt a másik torony tetejére. A nyílvesző végén damil van. A damil végén könnyű selyemzsinór, a zsinór végén kötél. A kötél végén pedig nyolcvanméternyi elszakíthatatlan, svéd acélsodrony. Ezért aztán, amikor a bérabszolgák másnap reggel újra munkába totyognak odalenn a földön, azt látják, hogy messze fölöttük, a számukra mindörökre hozzáférhetetlen, huzatos, kék, tágas magasságban, valahol az Ikertornyok csúcsai fölött, ott lebeg egy szabad, szilfid, picike kis fekete alak, oda-vissza jár a láthatatlan vagy tán nem is létező rögzítőpontok között, kezében hosszú rúd, táncol a kötélen, sétál, néha, mert végre otthon van, lefekszik rá egy kicsit pihenni, s hallgatja föntől türelemmel és figyelmetlenül az ő süket, ostoba, zsíros morgásukat. A középső, a bolond, a *man on wire* majd egy órát töltött aznap reggel odafent. Azután letartóztatták. Másnap mindörökre szakított a barátaival, és hátralévő életét azzal töltötte, hogy írásos engedélyek birtokában, alapos biztosítással, jó pénzért, és többnyire hivatalos felkérésre, bármire felmászott, ami magasabb kilencvenkilenc méternél. „Miért, miért: nincs miért” – válaszolta az őt faggató rendőröknek azon a régi, napsütötte New York-i délelőttön. De aztán magáévá tette mégis a kérdésüket. És talált rá magának válaszokat. Most csak ő nem sír, amikor visszaemlékezik. A másik kettő igen. Az amerikai is.

Az ajándékba adott képen, végre látom már én is, ezzel szemben magyarok vannak, fiatal magyar férfiak, lenn a földön. A fénykép-

felvétel 1983 kora őszén készült, Szegeden, a Hősök kapujának boltívei alatt. Az építményt akkor még nem restaurálták, csupasz feketében merednek a falak. Aba-Novák első világháborús emlékfreskóit annak idején nem kellett volna levakolni. Később meg nem kellett volna őket előkaparni. 1983 kora őszén mindenesetre semmi sem látszik belőlük. Az elesettek márványnévsorát ideiglenesen belemosta a betonba az idő, a történelemnek is nevezett kacskaringós kibaszás-sorozat meg a belvárosi egyenmocsok, fölötte pedig, számunkra láthatatlanul, ott silbakol a hatalmas katona, a baloldali, a csukott szemű, a halott. Az ég egyáltalán nem látszik. Talán fönt van a nap, de a boltív hajlata csak villamos-felsővezetékét mutat, házgyári ablakokat meg vakolatlan betonfalat, mögöttük nagy erővel faragják a kis faragatlanokból a sokoldalúan képzetlen, szocialista embertípust. Mely embertípus idősebb, kész példányai nyilván azért nem lelhetők fel a képen, mert miután a délelőtti folyamán sikerült újra ügyesen megbújniuk a gyáron belüli munkanélküliség pállott redőiben, most épp az üzemi étkezdében tömők magukba a jól megérdemelt, biztos kalóriákat, tegye a másodikat is a levesesbe, drága Mancika, úgyis egy helyre megy. És ebben a pillanatban nincs egyetlen ember sem a földgolyón, aki akár csak sejtené is, vagy remélni merné, hogy csupán néhány év, és ez az egész hirtelen csöndben elmúlik, kimúlik, összedől; valami másra kellene fölkészíteni a gyerekeket. Nem sejtí ezt a négy végzős jogász sem. A háttérben az egyik már háttal áll, nagyon éhes, elunta a tökölődést, én megyek. Most itt toporog közöttünk, szandálban gyűrögeti a katonai ponyvát, izgul nagyon, örül-e majd az ünnepelt a szekérdereknyi csabai vastagkolbásznak, kormányzati Mercikkel hordják fel, bazmeg, Pestre, de nekem mindig eltesznek egy adagot, lelóg a kalácsról, bazmeg, ha rászeeled. A bal oldali férfi meg szerintem úgy néz ki, mintha egy sikeres küldetés után épp most szállt volna le a *Memphis Bell*-ről, rövidlátó Matthew Modine. Lőttek ránk krautok, mint a veszedelem, de mi megszórtuk Bielefeldet aztán söprés haza. Szeme résnyire húzva, orra szimatol, szája megfeszül: máris kutatja az új feladatot, ami aztán számára békét ad, mert minden mást kizár. A középső figura jóval sérülékenyebb. Lefele néz ő is, mint az a másik középső, csak ő ott nem lát semmit, s ezért aztán rá senki se figyel. Pólóra húzott fehér inge, Trapper dzsekije, hajviselete, összeráncolt homloka, behunyt szeme, kéztartása mind azt sejteti, hogy ő még nem találta meg magának azt a helyet, biztos kis zugot, ahová úgy elbújhatna, mint a Memphis Bell-es a vélt felada-

tába, s ha szarik is a rendszerre, a rendszer átüt a burkon, s mint az akkumulátorsav, a csupasz bőrét égeti már. Taxis Münchenben. Már húsz éve. Van feleség, gyerek, ház, autó, minden. Küldött képeslapot. De a jobb oldali a legveszedelmesebb, ez teljesen nyilvánvaló. Állógalléros ingével, a Jugóból csempészett US-Top dzsekire ráhúzott, katonai szabású ballonjával meg a félhosszú hajával ma pont beleférne a legújabb *Arctic Monkeys*-klipbe. Tekintete kérdez, ugyanakkor állít is valamit, önmagát, saját erős és kihasználatlan fiatalságát, megfellebbezhetetlenül, és sugárzik belőle egy olyan szilárd, nagyon mélyen fekvő, érinthetetlen mag durva energiája, nyers, vadállati ereje, amivel egyszerűen értelmetlen lenne bárkinek szembeszegülnie. A katona, a filozófus és a forradalmár. Az államvédelem újra nagyot hibázott. Csirájában kellett volna, ha a jót okosan lett volna képes akarni magának, őket elfojtania.

A jobb oldali figurából lett huszonöt év múlva a Józsi. A bal oldaliból meg a bátyja. Most közösen fogják a képet, fölötte összeér a szürkülő halántékuk, a könnyük rácsorog a szemüvegek alól, elmaszatolódik a hetyke rúzsfelirat. Mert látják, nem tudják nem látni, hogy hiába a tudatos étkezés meg a megfontolt alkoholbevétel, hiába a lazuló kötőszövetek elleni elszánt sportháború, hiába az öltözködésre szánt figyelem és a nagyvonalúságra irányuló vágy, hiába a kapcsolatokra fordított energia, a munka szeretete és a mértékletesség, hiába a megőrzött nyitottság és a gyermeki érdeklődés, kiemelkedhetsz a téged körülvevők közül, mint egy hajdani, szent lovagkirály, vagy mint a korosztályodból egy ember alakú, pimasz felkiáltójel, annak az ígéretnek, ami egy huszonéves férfi, soha senki nem tudott még megfelelni; mi sem. Ne sírjatok, fiúkák.

Lassan szertefoszlik az ajándékozó tömeg, folytatódik a tánc.

Nem fáradnak, nem slamosodnak el. Ezerwattos ipari hangfalakból zúg a hűlő homok felett, hogy *vajon mit várok a sorstól*.

Mi maradunk még egy kicsit, aztán amikor én hajnal felé annyira berúgok, hogy lopni kezdem azokat a gusztá kis pálinkáspoharakat – jó lett volna belőlük vagy hatot összeszedni –, hazaindulunk a Corollával.

Az anyósülésen azonnal elalszom, mellemre bukott fejjel horgyogok, a nyálam rácsorog a Wolfenbüttelből hozott *jägermeisteres* pólómra. A bal combartéria mellett néha összekoccan a két elloptott pohár.

A tompai körforgalom után, az öttömösi fenyőerdők térségében, már csak negyven kilométer Szeged, a volt feleségem azzal ébreszt, hogy egy szarvasbika áll az út szélén, láttam-e.

Természetesen azt felelem neki, hogy igen.

A képleírás tisztaságát megőrzendő, továbbá a szövegben szereplő események, helyek és személyek visszakereshetőségének téveszméjét elhárítandó, a kiindulópontul szolgáló fényképfelvételeket nem közlöm. Sz. L.

Beszélő, 2010/5.

(Szilasi László 1964-ben született Békéscsabán. Tanulmányt, esszét és prózát is ír.)